

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Бездушної Юлії Сергіївни
на дисертаційну роботу Семенова Олександра Олександровича на тему:
«Обліково-інформаційне забезпечення управління виробничим потенціалом
аграрних підприємств», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Забезпечення виробничої спроможності аграрного сектору України в умовах воєнних ризиків, структурних трансформацій та євроінтеграційної перебудови визначає необхідність якісного переосмислення підходів до управління виробничим потенціалом підприємств. Відповідно до пріоритетів Стратегії сільського господарства та розвитку сільських територій в Україні до 2030 року, особливого значення набувають підвищення продуктивності та конкурентоспроможності аграрного виробництва, технологічне оновлення, ефективне використання ресурсів і забезпечення стійкості аграрних підприємств. Актуальність цих завдань підтверджується сучасними параметрами функціонування галузі: за оцінками FAO, під урожай 2026 р. в Україні засіяно близько 5,4 млн га озимих зернових, що на 5 % менше попереднього року, тоді як виробництво зернових у 2025 р. становило близько 60,8 млн т і залишалося на 6 % нижчим за середній рівень попередніх п'яти років; при цьому близько 13 % сільськогосподарських домогосподарств у прифронтових областях втратили доступ до орних земель через вибухонебезпечні залишки війни.

Сукупний науковий доробок у сфері бухгалтерського та управлінського обліку, аналізу ресурсного забезпечення аграрних підприємств сформував належне теоретико-методичне підґрунтя для дослідження їх виробничого потенціалу, проте зберігається методологічна проблема інформаційної асиметрії його відображення та оцінювання. Відокремлене формування даних про активи, витрати, кадрові й технологічні ресурси та результати їх використання не забезпечує цілісного представлення фактичних можливостей підприємства, ступеня їх реалізації, нереалізованого та втраченого потенціалу, що обмежує обґрунтованість управлінських рішень щодо відновлення і розвитку виробничої спроможності. Особливої ваги ця проблема набуває в умовах цифровізації, коли інформаційна система управління має забезпечувати безперервне оцінювання, моніторинг, прогнозування та аналітичне супроводження розвитку виробничого потенціалу. Саме на подолання зазначеного методологічного розриву спрямовано запропонований у дисертації підхід до виробничого потенціалу як самостійного об'єкта обліково-інформаційного забезпечення управління.

Тому дослідження на тему «Обліково-інформаційне забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств», спрямоване на поглиблення теоретичних засад, розвиток методичного інструментарію та розроблення практичних рекомендацій щодо формування інформаційної основи управління виробничим потенціалом в умовах економічних трансформацій, цифровізації та ризикогенності господарської діяльності, є своєчасним і актуальним. Науково-практична спрямованість роботи розкривається через інтеграцію фінансового, управлінського та аналітичного обліку, формалізацію наявного, реалізованого, нереалізованого і втраченого потенціалу, формування інтегрованої управлінської звітності та розвиток інструментарію його комплексного оцінювання і стратегічного моніторингу.

Підтвердженням актуальності теми дисертаційної роботи є її зв'язок із ключовими напрямками науково-дослідної діяльності Державного біотехнологічного університету. Так, у межах ініціативної теми «Інформаційно-аналітичний сервіс управління підприємствами торгівлі в умовах цифрової трансформації економіки» (номер державної реєстрації 0121U114565) автором досліджено теоретико-методологічні засади концептуалізації інформаційно-аналітичного сервісу управління підприємствами, а за темою «Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення дослідження соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки на макро- і мікрорівні» (номер державної реєстрації 0121U113132) - обґрунтовано комплексні методичні підходи до трансформації системи макроекономічного моніторингу та оцінювання ефективності розвитку аграрного сектору.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Наведені в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються високим рівнем обґрунтованості й достовірності, що забезпечується логічною побудовою дослідження, відповідністю його методологічного апарату поставленим меті та завданням, опрацюванням фундаментальних положень економічної теорії, бухгалтерського, управлінського обліку, економічного аналізу, стратегічного менеджменту й теорії інформаційних систем, а також використанням наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблематики управління виробничим потенціалом аграрних підприємств.

Методична траєкторія дослідження послідовно розгортається від теоретичного осмислення економічної сутності та структурно-функціональної природи виробничого потенціалу до формування інтегрованого обліково-інформаційного контуру його оцінювання, моніторингу та стратегічного управління. На цій основі автором розроблено методичні підходи до формування облікової політики щодо виробничого потенціалу, його чотирирівневої формалізації через ідентифікацію наявного, реалізованого, нереалізованого і втраченого потенціалу, побудови системи інтегрованої управлінської звітності, а також концептуальної моделі безперервної трансформації облікових даних в аналітичну інформацію, управлінські знання та стратегічні рішення.

Логічну послідовність теоретичних узагальнень і достовірність авторських розробок забезпечує комплексне застосування взаємопов'язаного наукового інструментарію, релевантного окремим етапам дослідження. Використання методів теоретичного узагальнення, наукової абстракції, аналізу та синтезу, історичного, логічного і системного підходів дало змогу поглибити розуміння виробничого потенціалу та сформуванню концептуальні засади його обліково-інформаційного забезпечення. Застосування структурно-функціонального аналізу, моделювання та графічного методу забезпечило розроблення архітектури інтегрованої інформаційної системи, концептуальної моделі стратегічного моніторингу, інформаційно-аналітичної архітектури, інтелектуального аналітичного модуля та матриці моніторингу. Методи бухгалтерського моделювання використано для побудови облікової моделі виробничого потенціалу, облікових паспортів, управлінських реєстрів і системи інтегрованої управлінської звітності, а метод інтегрального оцінювання — для комплексного визначення рівня розвитку ресурсної, кадрової, технологічної, організаційної та інноваційної складових потенціалу, інтерпретації результатів і формування відповідних управлінських реакцій.

Вагомим аргументом на користь достовірності отриманих результатів є не лише комплексність застосованого методичного апарату, а й внутрішня узгодженість запропонованих автором інформаційних, облікових та аналітичних конструкцій. Розроблені облікові паспорти, матриця моніторингу, інтегрована управлінська звітність та система взаємопов'язаних субіндексів забезпечують наскрізне інформаційне відображення стану, рівня реалізації та динаміки виробничого потенціалу, а поєднання процедур діагностики, оцінювання, прогнозування, сценарного моделювання, контролю реалізації рішень та оцінювання їх результативності формує завершений контур стратегічного моніторингу. Зазначене дозволяє розглядати отримані результати як цілісну систему інформаційної підтримки управління розвитком виробничого потенціалу аграрного підприємства.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методичних і прикладних положень щодо обліково-інформаційного забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств в умовах цифрової трансформації економіки та воєнних викликів. Основними положеннями дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну й особистий внесок автора, є такі:

– поглиблено понятійно-категоріальний апарат дослідження виробничого потенціалу аграрних підприємств шляхом уточнення його економічної сутності як структурно-функціональної системи ресурсів, компетенцій, технологій та організаційних можливостей, що забезпечує трансформацію ресурсної бази у виробничі результати та стратегічну стійкість підприємства, що дозволило обґрунтувати виробничий потенціал як самостійний об'єкт обліково-інформаційного забезпечення управління (п. 1.1, стор. 34);

– доповнено положення щодо трансформації облікової інформації у систему підтримки управлінських рішень шляхом обґрунтування безперервного інформаційного циклу «облікові дані – аналітична інформація – управлінські знання – стратегічні рішення» та його інтеграції з інформаційно-аналітичними технологіями, що забезпечує наступність інформаційних потоків і підвищує їх управлінську цінність (п. 1.2, рис. 1.6 стор. 46, стор. 51- 53);

– розвинуто теоретичні положення щодо формування інформації про виробничий потенціал на основі його розгляду у взаємопов'язаних вимірах наявних ресурсів і можливостей їх фактичної реалізації, що дало змогу змістити інформаційний акцент із фіксації ресурсної бази на ідентифікацію рівня її використання, економічних наслідків недовикористання та резервів подальшого розвитку (п. 1.3, табл. 1.6, рис. 1.16, рис. 1.17, стор. 66-67, стор. 71);

– удосконалено науково-методичний підхід до формування облікової політики щодо виробничого потенціалу аграрних підприємств, який передбачає інтеграцію ресурсної, кадрової, технологічної, організаційної та інноваційної складових у єдину систему бухгалтерського та управлінського обліку шляхом структуризації об'єктів обліку, інформаційних потоків і аналітичних показників, що формує цілісну інформаційну базу для стратегічного управління (п. 2.1, рис. 2.6, рис. 2.7, рис. 2.9, стор. 88–90);

– сформовано методичні положення щодо побудови інтегрованої системи управлінської звітності про виробничий потенціал, яка об'єднує взаємопов'язані звіти про його наявний, реалізований, нереалізований та втрачений компоненти із конкретизацією інформаційного наповнення, користувачів, періодичності формування та взаємозв'язків із системою управлінського обліку, забезпечуючи інформаційну підтримку оперативних, тактичних і стратегічних управлінських рішень (2.2, табл. 2.8, рис. 2.11, стор. 107-110);

– запропоновано методичне рішення щодо формалізації та моніторингу виробничого потенціалу в системі управлінського обліку на основі чотирирівневої його ідентифікації як наявного, реалізованого, нереалізованого та втраченого, доповненої обліковими паспортами, матрицею моніторингу, інтегрованою управлінською звітністю та процедурами обліково-аналітичної ідентифікації резервів розвитку і втрат потенціалу, що посилює доказовість інформаційної підтримки управлінських рішень (п. 2.3, рис. 2.13, рис. 2.14, стор. 119–124, додаток Е, Д);

– обґрунтовано концептуальні засади інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління виробничим потенціалом аграрних підприємств через інтеграцію фінансового та управлінського обліку, інформаційно-аналітичної архітектури, інтелектуального аналітичного модуля, управлінської звітності та цифрових інформаційних потоків у єдиний контур підтримки стратегічних управлінських рішень, що забезпечує виявлення резервів розвитку та моделювання стратегічних альтернатив (п. 3.1, рис. 3.1-3.3, стор. 132–137);

– дістав подальшого розвитку інструментарій інтегрованого оцінювання виробничого потенціалу аграрних підприємств через формування системи взаємопов'язаних субіндексів ресурсного, кадрового, технологічного,

організаційного та інноваційного потенціалів, інтегрального індексу розвитку, шкали інтерпретації результатів і матриці управлінських реакцій, що створює методичну основу для кількісного визначення рівня розвитку потенціалу, виявлення резервів зростання та оцінювання результативності управлінських рішень (п. 3.2, табл. 3.4 -3.7, стор. 151-157);

– розширено концептуальні засади безперервного стратегічного моніторингу виробничого потенціалу аграрних підприємств шляхом інтеграції діагностики, інтегрального оцінювання, прогнозування, сценарного моделювання, контролю реалізації управлінських рішень та оцінювання їх результативності в єдиний цикл стратегічного управління, що забезпечує системне відстеження змін виробничого потенціалу та своєчасне коригування управлінських впливів (п. 3.3, рис. 3.9, рис. 3.10, стор. 163-164).

Отримані результати характеризуються внутрішньою концептуальною єдністю: від уточнення економічної природи виробничого потенціалу та визначення його як самостійного об'єкта інформаційного забезпечення - до формування облікової політики, його формалізації, звітного представлення, кількісного оцінювання та безперервного стратегічного моніторингу. Така логіка забезпечує цілісність авторської наукової позиції та свідчить про сформованість методологічного підґрунтя для розвитку обліково-інформаційного забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств.

Теоретичне і практичне значення одержаних автором наукових результатів

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у розширенні й поглибленні теоретичних і методичних засад бухгалтерського та управлінського обліку, економічного аналізу і стратегічного управління в напрямі формування цілісної системи обліково-інформаційного забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств. Заслужовують на увагу уточнення економічної сутності виробничого потенціалу як структурно-функціональної системи ресурсів, компетенцій та умов їх використання, обґрунтування його як самостійного об'єкта інформаційного забезпечення управління, а також концептуалізація чотирирівневої формалізації за станами наявності, реалізації, нереалізації та втрати. Сформульовані здобувачем положення суттєво доповнюють теоретичний базис обліково-інформаційного забезпечення управління через розвиток положень щодо трансформації облікових даних в аналітичну інформацію, управлінські знання та стратегічні рішення, а також формування методологічних засад інтегрованого оцінювання і безперервного стратегічного моніторингу виробничого потенціалу.

Практична цінність розробок здобувача полягає у створенні прикладного організаційно-методичного інструментарію, який доведено до рівня конкретних методик, облікових регістрів, моделей та управлінських форм, до яких належать: модель формування облікової політики щодо виробничого потенціалу та система взаємозв'язку його складових з об'єктами бухгалтерського й управлінського обліку, що забезпечують системне формування інформації про стан, використання та розвиток потенціалу; облікові паспорти, матриця моніторингу

та інтегрована система управлінської звітності про наявний, реалізований, нереалізований і втрачений виробничий потенціал, що уможлиблюють ідентифікацію резервів розвитку та втрат; система взаємопов'язаних субіндексів та інтегральний індекс розвитку виробничого потенціалу зі шкалою інтерпретації результатів і матрицею управлінських реакцій, що забезпечують комплексне оцінювання рівня розвитку потенціалу; інформаційно-аналітична архітектура, інтелектуальний аналітичний модуль та модель стратегічного моніторингу, що інтегрують облікові, аналітичні й цифрові інформаційні потоки та забезпечують прогнозування, сценарне моделювання і обґрунтування стратегічних управлінських рішень.

Прикладний характер отриманих результатів підтверджується їхньою успішною апробацією та впровадженням у практичну діяльність вітчизняних підприємств аграрної сфери та освітній процес Державного біотехнологічного університету.

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи дістали належного висвітлення у відкритому науковому просторі (10 наукових праць) та пройшли апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях. Серед опублікованих праць: 4 статі – у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, та 6 тез доповідей. Тематика публікацій свідчить про послідовну апробацію основних ідей та результатів наукового дослідження. За кількісними і якісними критеріями публікації здобувача відповідають встановленим нормативним вимогам до присудження ступеня доктора філософії.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертація Семенова Олександра Олександровича є завершеним самостійним науковим дослідженням, що характеризується високим рівнем наукової новизни, теоретико-методологічною зрілістю та чітко вираженою практичною цінністю для аграрного сектору економіки України.

Зміст дисертації викладено державною мовою із суворим дотриманням норм наукового стилю. Матеріал структуровано у логічній та взаємопов'язаній послідовності, а теоретичні та прикладні розробки автора репрезентативно проілюстровано інформативними таблицями, рисунками та інфографічними моделями.

Дисертація містить усі обов'язкові структурні елементи: титульний аркуш, анотацію, список опублікованих праць здобувача, вступ, три логічно вибудовані розділи, підсумкові висновки, список використаних джерел та додатки, що відповідає чинним регуляторним вимогам.

Ретельне ознайомлення з текстом дисертації, додатками та оприлюдненими науковими працями автора дає підстави стверджувати, що О.О. Семеновим повною мірою дотримано принципи та фундаментальні норми академічної доброчесності. Усі цитування та посилання на праці попередників сформульовані

із суворим дотриманням чинного законодавства про авторське право і суміжні права, є коректними та однозначно свідчать про відсутність будь-яких порушень академічної доброчесності чи плагіату.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

Окремі положення та підходи автора дисертаційної роботи є дискусійними, а деякі потребують більш детального обґрунтування, зокрема:

1) визначаючи сутність та структуру виробничого потенціалу аграрних підприємств, здобувач переконливо розкриває вплив сучасних екзогенних викликів на умови його формування. Разом з тим, бажаним видається глибше розкриття особливостей його функціонування через кількісні характеристики трансформації елементів потенціалу впродовж 2022–2026 рр., що дозволило б чіткіше ідентифікувати межі інформаційного моделювання цього об'єкта в обліку;

2) обґрунтовуючи використання даних дронного моніторингу для коригування вартості біологічних активів (табл. 2.7), автор пропонує інноваційний підхід до формування інформаційної бази. Водночас варто було б конкретизувати юридичний статус таких даних. Зокрема, яким чином цифрові масиви, як от індекси NDVI, геометричні параметри посівів тощо, можуть набувати статусу первинного документа для відображення в бухгалтерському обліку та якими є особливості їхнього завірення на практиці;

3) у п. 2.3 здобувач обґрунтовано пропонує архітектоніку системи управлінської звітності з диференційованою періодичністю її формування (щомісячно, щоквартально, щорічно). Проте, зважаючи на прагматику її прикладного застосування, обраний часовий регламент потребує уточнення з позиції інформаційного навантаження на обліковий персонал та узгодження із критерієм економічної ефективності функціонування інформаційної системи підприємства;

4) запропонована автором у п. 2.3 чотирирівнева формалізація виробничого потенціалу (наявний, реалізований, нереалізований, втрачений) знайшла своє логічне відображення при проектуванні архітектоніки та форм управлінської звітності. Втім прикладну значущість авторських пропозицій суттєво підсилило б наведення чіткої інструментальної прив'язки цих рівнів до системи рахунків і субрахунків бухгалтерського обліку;

5) розроблена здобувачем модель інтегрованої інформаційної архітектури управління виробничим потенціалом аграрного підприємства (п. 3.1, рис. 3.3) вирізняється системністю та комплексним поєднанням визначених контурів (обліковий, аналітичний, прогнозно-моделюючий, управління втратами виробничого потенціалу, підтримка управлінських рішень). Разом з тим конкретизація механізму взаємодії між ними в контексті прийняття управлінських рішень значно підвищила б практичну цінність запропонованої моделі.

Зазначені дискусійні положення і зауваження не зменшують вагомості результатів дослідження та не знижують загальної теоретико-методологічної і прикладної значущості дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Семенова Олександра Олександровича на тему: «Обліково-інформаційне забезпечення управління виробничим потенціалом аграрних підприємств», подана до захисту у разову спеціалізовану вчену раду на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» за змістом та структурою є завершеною, цілісною, самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, яка містить, винесені на прилюдний захист, наукові положення і результати, що мають важливе значення для розвитку облікової науки і практики в аграрному секторі.

За своєю актуальністю, рівнем наукового обґрунтування, глибиною теоретико-методологічного підґрунтя, широтою спектру вирішених задач, ступенем об'єктивної достовірності висновків та репрезентативністю прикладного інструментарію дисертаційна робота відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Семенов Олександр Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» з галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувачка відділу обліку та оподаткування
Національного наукового центру
«Інститут аграрної економіки».

Юлія БЕЗДУШНА

Підпис Бездушної Ю.С. засвідчую.

Завідувач відділу кадрів,
аспірантури і спецради
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Світлана МАЗУРЕНКО